

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД В ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Постановка задачі. У просторовому розвитку регіонів цільовим орієнтиром є забезпечення стабільного, перспективного соціально-економічного розвитку регіону, підвищення якості і рівня життя місцевих жителів. Тому все більшої актуальності впродовж останніх років набуває розробка стратегії економічного розвитку регіону з точки зору реалій регіонального та місцевого самоврядування, які нерозривно пов'язані з переорієнтацією підходу до управління, а також відносин у суспільстві. Досягти даних орієнтирів можливо лише впроваджуючи механізми формування виробничих кластерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед зарубіжних вчених, як і активно займаються вивченням проблем створення кластерної моделі регіонального розвитку, стратегічного планування Т. Вюртенбергер, М. Портер, Л. Пуллола, Х. Шреплер, Ж. Л. Поже, та вітчизняних вчених С. Грищенко, А. Брувер, В. Нудельман, П. Чечелюк. Теоретичні аспекти державного управління, формування конкурентоспроможних кластерів та впровадження ефективного механізму управління регіоном знайшли своє відображення у публікаціях А. Александрової, О. Кучеренка, І. Запатріної, А. Миграняна та інших.

Виклад основного матеріалу. Об'єднання в кластер, що має галузевий характер, приводить не до спонтанної концентрації різнопланових наукових і технологічних винаходів, а до виникнення стійкої системи розповсюдження нових знань і технологій. Саме формування мережі стійких зв'язків між усіма учасниками кластеру виступає як каталізатор трансформації винаходів в інновації, а інновацій – у конкурентні переваги

Значення кластерів передбачає нові дії для уряду на національному та регіональному рівнях. У глобальній економіці стабільна макроекономічна політика є необхідною, але недостатньою. Більш впливовою і незмінною є політика уряду на мікроекономічному, аніж на макроекономічному рівні.

Найважливішим показником діяльності кластерів є їх висока конкурентоспроможність на світовому ринку. Тому кластерний розвиток регіонів країни є однією з характерних ознак сучасної інноваційної економіки. Крім того, кластери являють собою комбінацію конкуренції та кооперації таким чином, що об'єднання в одних сферах допомагають успішно вести конкурентну боротьбу в інших.

Кластерний підхід фокусується в основному на ролі місцевих суб'єктів (місцевих / регіональних органів влади) в економічній політиці, спрямованій на інноваційну їх спрямованість. Регіональна влада повинна відігравати виняткове значення в процесах кластеризації, оскільки тільки вона здатна врахувати інтереси всіх сторін, формуючи кластер як неспонтанну кооперацію учасників і технологій, гармонізуючи комерційні і соціальні завдання, досягаючи тим самим регіонального консенсусу [5,с.47]

Кластерна політика набуває все більш широкого розповсюдження й визнання як інструмент для підвищення конкурентоспроможності регіонів і країни в цілому за рахунок регіональних зусиль по зближенню промисловості, наукових розробок і освіти.

Феномен кластерної концепції сьогодні є визнаним фактом як в економічній науці, так і в бізнесі.

І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

Рис. 1. Переваги від розвитку виробничих кластерів для підприємств

Специфікою цієї концепції є те, що при формуванні кластерних структур забезпечується поєднання в них конкуренції та кооперації. Це поєднання суперечливих понять і є одним із своєрідних специфічних властивостей кластера.

Мета створення виробничого кластера - забезпечення економічного розвитку та підвищенні конкурентоспроможності продукції або послуг його членів на ринках. Створення кластера потребує певних заходів (економічних, законодавчих та гуманітарних). В свою чергу кластери забезпечують певні умови регіонального розвитку [4, с.126].

Згідно до класифікації Міжнародної конференції з інноваційної політики кластери можна поділити на п'ять основних типів (таблиця 1)

Типи кластерів та їх характеристика згідно до класифікації Міжнародної конференції з інноваційної політики

Тип кластеру	Характеристика кластеру	Додаткова інформація
1	2	3
Залежний, або усічений	складається з ланок технологічно взаємопов'язаних підприємств, іноді розрізнених територіально. Діяльність цього кластеру обмежена набором типових функцій (видобуток ресурсів, обробка, збагачення тощо)	Застосовуються сучасні, але не передові технології, а нові технології надходять на виробництво у вигляді готового до негайного використання продукту
Галузевий	група спільно працюючих компаній, що виготовляють типові продукти або послуги	Використання нових технологій обмежене сферою контролю якості та управління персоналом
Інноваційно-галузевий	група спільно працюючих компаній, що виготовляють продукти або послуги, які потребують постійного оновлення, поліпшення якості, впровадження нових функціональних можливостей	Налагоджено постійні і стійкі зв'язки з науково – дослідними центрами, освітніми установами
Проінноваційний	інноваційний кластер компаній	націлений на якнайшвидше придбання необхідних знань і технологій з метою поліпшення поточної конкурентоспроможності
Інноваційно-орієнтований	такий кластер компаній, що визначає промислову, інвестиційну та соціальну структуру регіону	Створює динамічні групи компаній, що використовують передові знання та технології, залучає талановиті трудові ресурси з усього світу, є споживачем і генератором венчурного капіталу, визначає і направляє наукові дослідження університетів та інших освітніх установ

Дані таблиці 1 дають змогу поділити кластери за інтенсивністю їх інноваційної політики. Розвиток регіональної інноваційної інфраструктури пов'язаний з розвитком інноваційно-орієнтованих та проінноваційних кластерів. Розвиток виробничої сфери в регіонах з таким типом кластерів сприяє розвитку не тільки виробництва, але й сфери освіти та науково-дослідних робіт.

За допомогою кластерного підходу можна сформувані так звані кластерні стратегії (табл. 2.)

Стратегії, що використовують кластерні характеристики

Тип кластеру	Характеристика кластеру
1	2
Географічна	побудова просторових кластерів економічної активності, починаючи від суто місцевих (наприклад садівництво в Нідерландах) до насправді глобальних (аерокосмічний кластер)
Горизонтальна	кілька галузей (секторів) можуть входити до більшого кластера (наприклад система мегакластерів в економіці Нідерландів)
Вертикальна	у кластерах можуть бути присутні суміжні етапи виробничого процесу. При цьому важливо, хто саме з учасників мережі є ініціатором і кінцевим виконавцем інновацій у межах кластера
Латеральна	у кластері об'єднуються різні галузі (сектори), які можуть забезпечити економію за рахунок ефекту масштабу, що приводить до нових комбінацій (наприклад мультимедійний кластер)
Технологічна	сукупність галузей (секторів), що використовують аналогічну технологію (наприклад біотехнологічний кластер)
Фокусна	кластер фірм, зосереджених навколо одного центру - підприємства (фірми), науково-дослідного інституту або навчального закладу
Якісна	тут важливим є питання не тільки про те, чи справді підприємства (фірми) співпрацюють, а й про те, яким чином вони це роблять. Мережа не завжди автоматично стимулює розвиток інновацій. Інколи в мережах, навпаки, пригнічуються інноваційні процеси та заохочується захисне поводження. Взаємозв'язки з постачальниками можуть стимулювати інноваційні процеси, але вони також можуть використовуватися для перекладання витрат на партнерів і обмеження їх у фінансовому відношенні. В останньому випадку мережі не будуть ні стабільними, ні стимулюючими.

Нині кластерні стратегії використовуються у більшості країн Європи. Так, у Німеччині з 1995 р. діє програма створення біотехнологічних кластерів Bio Regio. У Великобританії уряд визначив райони навколо м. Единбурга, Оксфорда та Південно-Східної Англії основними регіонами розміщення біотехнологічних фірм. У Норвегії уряд стимулює співпрацю між підприємствами (фірмами) в кластері "морське господарство". Фінляндія має розвинутий лісопромисловий кластер, куди входить виробництво деревини, паперу, меблів, поліграфічного та пов'язаного з ним устаткування. Тісна взаємодія підприємств (фірм) даного кластера в поширенні знань забезпечує їм конкурентні переваги перед основними торговельними конкурентами. За оцінкою експертів, Фінляндія лідирує за рівнем як дослідницької, так і технологічної кооперації [3, с. 301]

В процесі утворення кластеру повинні бути задіяними різні типи зв'язків (рис. 2)

І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

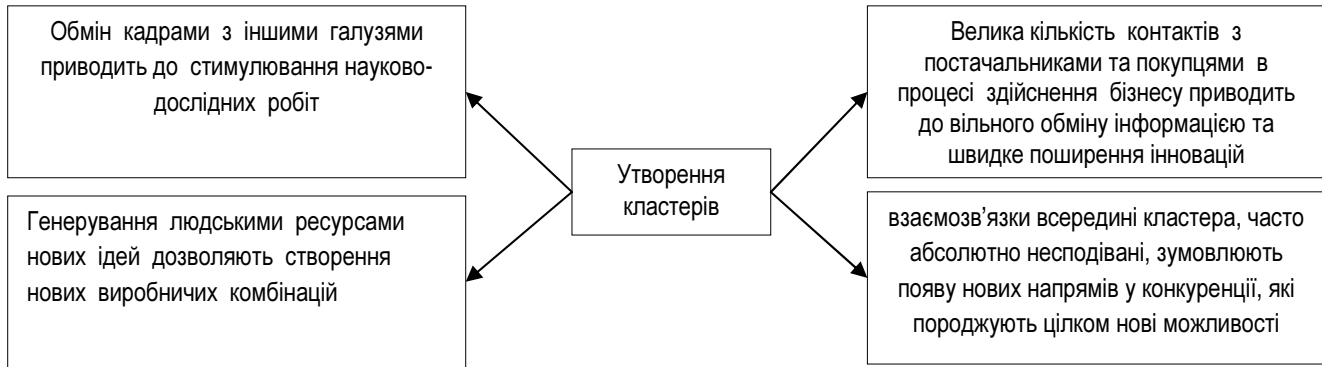

Рис. 2. Зв'язки, що утворюються в процесі утворення кластерів

Взаємозв'язки в середині кластера, часто абсолютно несподівані, ведуть до розробки нових шляхів подолання конкурентів і породжують абсолютно нові можливості.

Людські ресурси та ідеї утворюють нові комбінації. Кластерстає засобом для подолання замкненості на внутрішніх проблемах, інертності, «непохитності, негнучкості і змов між суперниками, які зменшують або повністю блокують благотворний вплив конкуренції і появу нових фірм.

Навпаки, кластер надає виключно сприятливі умови для розвитку спеціалізованих виробництв, перш за все обслуговуючого і підтримуючого характеру. Крупні компанії, що лідирують на світовому ринку, і фірми мають потребу у великій кількості пристосованого до їх технологій устаткування, матеріалів і т.п., що створює ємний ринок для невеликих фірм з інноваційною спрямованістю, які в майбутньому і стають генератором конкурентних переваг.

Можливість реалізації процесів регіонального розвитку не залежить безпосередньо від інституційної та адміністративно-територіальної організації. Такий розвиток може бути забезпечений із застосуванням простих принципів і методів за умов роботи усіх систем - від централізованих до децентралізованих

Система реалізації регіонального розвитку з її планами та відповідними програмами (оперативні програми чи єдині програмні документи) - це універсальний засіб реалізації державної політики регіонального розвитку. Ця система являє собою правовий, адміністративний, технічний і фінансовий засіб здійснення програм і досягнення основних державних і регіональних цілей

Висновок. Україна має значний потенціал для кластеризації як в області високих технологій, так і в традиційних напрямках. Тому необхідне забезпечення фінансової підтримки кластерних ініціатив з боку держави. Завдяки цим зусиллям, ресурсам, політичній волі Україна буде підніматися сходинками інноваційного розвитку до активного діяча світового економічного простору. Упровадження методологічних підходів кластерної моделі регіонального розвитку, які будуються на основі конкурентоспроможності галузей (секторів), сприятиме підвищенню рівня та якості життя населення, подоланню бідності та безробіття, стабільному економічному зростанню галузей економіки, прискоренню і проведенню системних реформ у регіонах

Список літератури

1. Закон України про стимулювання розвитку регіонів // Вісн. Верховної Ради України. - 2005. - № 51. - Ст. 548.
2. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лип. 2006 р. № 1001 // Офіц. вісн. України. - 2006. - № 30. - Ст. 2132.
3. Брувер А., Руденко Н., Грищенко С. Стратегічне планування місцевого розвитку: розробка та впровадження проектів: Навч. посіб. - К.: Європ. комісія, 2006. - 168 с.
4. Бойко Л.І. Кластери як одна із ефективних форм співробітництва / Л.І. Бойко, С.В. Кудря. – Економічний простір. – 2009. – № 22/1.
5. Бублик С.Г. Концепція стратегії розвитку інтелектуального потенціалу України / С.Г. Бублик, С.І. Здіорук. – К. : НІСД. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.niss.gov.ua/Table/3006006/ ConceptSID.ppt](http://www.niss.gov.ua/Table/3006006/ConceptSID.ppt). 23.01.2008 р.
6. Збірник матеріалів засідань міжнародної конференції "Місцевий та регіональний розвиток в Україні: виклики та можливості" 12-13 трав. 2005 р. - К.: Європ. комісія, 2005. - 93 с
7. Хасанов Р.Х. Синергетический эффект кластера [Електронний ресурс] / Хасанов Р.Х. // Евразийский международный научно-аналитический журнал – 2009. – №3. – Режим доступу до журналу:<http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=26329>. – Назва з екрану.
8. Цукерман В.А. Проблемы и возможности формирования кластеров как метода активизации инновационных процессов [Електронний ресурс]: (XIII Международная научно-практическая конференция „Проблемы и перспективы инновационного развития экономики“) / Цукерман В.А. – Режим доступу: <http://uiis.com.ua/main/conf/76/>. – Назва з екрану.